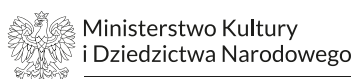

Raport diagnostyczny 2024

Podsumowanie
diagnoz lokalnych

Bardzo Młoda Kultura
2023—2025

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

NARODOWE
CENTRUM
KULTURY

BARDZO
MŁODA KULTURA
woj. lubelskie

CSK | CENTRUM
SPOTKANIA
KULTUR
W LUBLINIE

Kilka słów o podmiotowym uczestnictwie

Koncepcja uczestnictwa w kulturze, odróżniana od samej konsumpcji kulturowej, zakłada aktywne zaangażowanie uczestników, którzy nie tylko odbierają kulturę, ale także ją współtworzą, nadając jej nowe znaczenia. Tego rodzaju aktywność kulturalna wymaga bardziej świadomego działania, większego zaangażowania i wyższego poziomu kreatywności niż typowa „popcornowa konsumpcja”, dostarczająca głównie rozrywki, przyjemności i odprężenia. Poprzez aktywne uczestnictwo ludzie mają możliwość rozwijania swoich pasji, komunikowania swoich poglądów i wartości, a także wpływania na otaczającą ich rzeczywistość. Dzięki temu kultura staje się przestrzenią współtworzenia i wymiany, a uczestnicy mogą nie tylko odnajdywać w niej własne miejsce, ale także aktywnie formować jej przyszły kształt. Tego typu uczestnictwo w kulturze, zwane często uczestnictwem podmiotowym, opierające się na osobistych doświadczeniach i wartościach, staje się tym samym narzędziem szukania i wyrażania własnej tożsamości oraz budowania relacji społecznych, wchodzenia w interakcję z drugim człowiekiem o tożsamej lub odmiennej kulturowo-wrażliwości.

Program Bardzo Młoda Kultura (BMK) rozpisany na lata 2023–2025 koncentruje się przede wszystkim na wspieraniu podmiotowego uczestnictwa w kulturze młodzieży. Skupienie działań programu na młodych ludziach wynika z obserwacji trudności w angażowaniu nastolatków, którzy chociaż pozostają aktywni w kulturze, coraz częściej ograniczają swoje uczestnictwo do środowiska cyfrowego. Nowoczesne technologie, choć oferują szerokie możliwości dostępu do kultury, niosą ze sobą ryzyko izolacji od bezpośrednich interakcji społecznych.

Tymczasem podmiotowe uczestnictwo w kulturze opiera się głównie na dwóch podstawowych aspektach partycypacji: twórczej i odbiorczej. Ta pierwsza, to działania takie jak tworzenie sztuki, udział w warsztatach, czy np. rozwijanie projektów międzypokoleniowych. Z kolei partycypacja odbiorcza polega na zaangażowanym odbiorze treści kulturalnych, który obejmuje refleksję, interpretację i wymianę doświadczeń z innymi. W obu przypadkach kluczowym elementem jest interakcja – przede wszystkim z innymi ludźmi, ale też z kulturą jako nośnikiem symboli i wartości. Aktywne uczestnictwo w kulturze pomaga młodzieży lepiej rozumieć otaczający ich świat, dzięki czemu łatwiej jest im wskazać w nim swoje miejsce. Otrzymują narzędzia do świadomego budowania tożsamości i wyrażania wartości, co jest szczególnie istotne w okresie dorastania, gdy kształtuje się poczucie przynależności i wpływu na rzeczywistość. Dzięki partycypacji młodzież nie tylko lepiej angażuje się w życie społeczne i kulturalne, ale także wnosi do kultury własne perspektywy i pomysły, przyczyniając się do jej rozwoju.

Cele podsumowywania diagnoz

Po raz kolejny – tu warto odesłać do zeszłorocznego raportu diagnostycznego – podsumowujemy kolejną edycję programu Bardzo Młoda Kultura w województwie lubelskim między innymi poprzez podsumowanie diagnoz lokalnych przygotowywanych przez partnerstwa biorące udział w tegorocznej edycji. Diagnozy lokalne, jako narzędzie programu, pomagają bowiem zarówno zidentyfikować potrzeby społeczności (tu głównie młodzieży), ale także wskazać na lokalne zasoby kulturowe, rozpoznać ich mocne i słabe strony, a jednocześnie dokonać wstępnej ewaluacji skuteczności podejmowanych wcześniej działań.

Dzięki bezpośredniemu zaangażowaniu młodzieży w proces diagnozy, co było jednym z wymagań tegorocznego programu BMK, możliwe było zbudowanie swoistego dialogu lokalnych animatorów kultury z młodymi ludźmi, który – jak wierzymy – pomaga odkryć, jakie działania kulturalne są dla młodzieży istotne i w jakich formach chcieliby uczestniczyć. Lokalny kontekst, uwzględniany w procesie diagnozy, pozwala zaś nie tylko dopasować programy kulturalne do oczekiwań młodzieży i pozostałych mieszkańców, ale również odkryć dla nich potencjał, który tkwi w środowisku lokalnym, na przykład poprzez wykorzystanie walorów przyrodniczych, historycznych czy społecznych zamieszkanego przez nich terenu. Dlatego też już sama diagnoza lokalna powinna pełnić rolę integracyjną – w końcu umożliwia mieszkańcom uczestniczenie w tworzeniu oferty kulturalnej, co zwłaszcza w przypadku młodzieży powinno wzmocnić poczucie sprawczości i przynależności do wspólnoty.

Na podstawie 11 przekazanych dokumentów (diagnoz lokalnych) opracowano poniższy raport, który analizuje potrzeby kulturalne młodzieży z dość różnych środowisk lokalnych – 11 miejscowości znajdujących się w granicach administracyjnych województwa lubelskiego: Cyców, Kazimierz Dolny, Kąkolewnica, Lublin, Łaszczówka, Łęczna, Milejów, Spiczyn, Susiec, Terespol, Zawieprzyce. Wskazane miejscowości tworzą bardzo różnorodny obszar pod względem społecznym i kulturowym. W miastach, takich jak Lublin czy Kazimierz Dolny, w ramach działań kulturalnych dominuje przekaz oparty na wielokulturowości, bogatej historii i rozgrywa się z wykorzystaniem bogatej infrastruktury i wielu zabytków znajdujących się na terenach miast, podczas gdy w mniejszych miejscowościach w województwie dominuje raczej kultywowanie lokalnego dziedzictwa – tradycje ludowe są kultywowane w formie lokalnych festynów, warsztatów i imprez okolicznościowych. Szczególnie widoczne są tu elementy związane z kulturą rolniczą i życiem w zgodzie z naturą. Oczywiście obszary miejskie wokół Lublina, Łęcznej czy Kazimierza Dolnego charakteryzują się większym stopniem uprzemysłowienia oraz rozwiniętą infrastrukturą turystyczną i kulturalną. Natomiast w miejscowościach takich jak Kąkolewnica, Cyców czy nawet atrakcyjny turystycznie Susiec dominują małe

gospodarstwa rolne, brakuje większych zakładów przemysłowych, co najczęściej oznacza także niższą jakość infrastruktury kulturalnej i wymusza korzystanie z oferty kulturalnej dostępnej w większych ośrodkach. Wydaje się, że diagnozy lokalne z tak różnorodnych lokacji pozwolą ukazać w sposób bardziej dogłębny i szczegółowy potrzeby młodzieży z województwa lubelskiego, uwzględniające perspektywy bardzo różnych społeczności lokalnych.

Diagnozy zrealizowało 11 partnerstw, które brały udział w edycji z 2024 roku programu „Bardzo Młoda Kultura 2023–2025” w województwie lubelskim. W działaniach diagnostycznych sięgano po różnorodne metody badawcze, z którymi przedstawiciele partnerstw mogli zapoznać się wcześniej w ramach prowadzonego przez Operatora BMK (Centrum Spotkania Kultur w Lublinie) inkubatora. Sięgano po następujące sposoby zbierania danych:

- ◆ *wywiady grupowe, fokusy* – realizowane w grupach młodzieżowych z użyciem moderowanych dyskusji, gdzie moderowaniem wywiadów zajmowali się najczęściej nauczyciele, animatorzy kultury lub członkowie lokalnych grup młodzieżowych;
- ◆ *wywiady indywidualne* – często przeprowadzane przez młodzież wśród młodzieży, w formie swobodnej, częściowo standaryzowanej;
- ◆ *spacery badawcze* – po które sięgano szczególnie w kontekście diagnozowania potrzeb związanych z naturą i dziedzictwem kulturowym, uczestnicy spacerów mieli okazję swobodnie wyrażać swoje pomysły i refleksje, co pozwalało na zebranie informacji w naturalnym kontekście ich życia codziennego;
- ◆ *obserwacje i rozmowy* – prowadzone podczas festynów i innych wydarzeń plenerowych;
- ◆ *warsztaty kreatywne* – jak „warsztaty przyszłości” kiedy to wójt gminy, dyrektor lokalnego ośrodka kultury i dyrektor szkoły zamieniali się rolami z młodzieżą i dyskutowali na temat oczekiwań i planów rozwoju danych terenów i w/w placówek w kontekście potrzeb młodych ludzi;
- ◆ *ankiety* – najczęściej w charakterze uzupełniającym, głównie jako badanie online, w których liczba pytań wahała się od 10 do 20 w zależności od projektu, a ich zakres obejmował zarówno zainteresowania młodzieży, jak i ocenę dostępnej oferty kulturalnej.

Niniejszy raport skupia się na kluczowych wnioskach z przeprowadzonych diagnoz i na ich podstawie formułuje rekomendacje działań, odpowiadających na wskazane potrzeby młodych ludzi.

Zaangażowanie młodzieży

Kluczowym elementem programu BMK w województwie lubelskim miał być proces angażowania młodzieży już na etapie diagnozowania potrzeb. We wszystkich diagnozach zdecydowano się na włączenie młodzieży, która w zależności od projektu na różnych etapach lub na kilku z nich była odpowiedzialna za część budowania narzędzi diagnostycznych lub moderowania dyskusji i zbierania danych z obserwacji i wywiadów. W niektórych diagnozach młodzież samodzielnie przygotowywała pytania do wywiadów i ankiet, co zwiększało ich poczucie odpowiedzialności za projekt. Często młodzież brała udział w samych badaniach, będąc nie tylko respondentami, ale także współprowadzącymi badania, np. przeprowadzając wywiady z rówieśnikami. Młodzi ludzie brali udział w warsztatach, spacerach i dyskusjach typu „burze mózgu”, które stanowiły integralną część diagnozy, będąc jednocześnie pod stałą opieką animatorów kultury, nauczycieli i lokalnych liderów społeczności, co już na tym etapie – procesu samej diagnozy – budowało relacje między różnymi stronami (dorośli – młodzież; władarze, decydenci – społeczność, animatorzy kultury – konsumenci kultury). Warto więc podkreślić, że przeprowadzone diagnozy miały również charakter edukacyjny i integracyjny. Taki model diagnozy pozwalał młodzieży poczuć się ważną częścią procesu, a także rozwijał ich umiejętności analityczne i społeczne.

Animatorzy – reprezentanci partnerstw biorących udział w programie BMK – podkreślali w wywiadach, przeprowadzonych na potrzeby ewaluacji tegorocznej edycji, że byli zaskoczeni stopniem zaangażowania i partycypacji młodzieży na samym etapie diagnostycznym, nawet jeśli młodzież biorąca udział w diagnozie nie brała udziału w późniejszych działaniach kulturalnych realizowanych przez dane partnerstwo.

Kluczowe wnioski

Z analizowanych diagnoz wynika, że choć młodzież wykazuje różnorodne zainteresowania, to jednak najczęściej koncentrują się one wokół aktywności w grupach rówieśniczych. Wśród ulubionych form spędzania czasu wolnego wymieniane były gry terenowe, sporty, zajęcia muzyczne, rysunek i inne formy sztuk plastycznych. Sposoby spędzania czasu takie jak udział w warsztatach artystycznych czy wycieczkach krajoznawczo-edukacyjnych budzą zainteresowanie, zwłaszcza jeśli łączą w sobie elementy zabawy, integracji i zdobywania nowych umiejętności. W wielu miejscach młodzież podkreślała chęć uczestniczenia w działaniach związanych z lokalnym dziedzictwem kulturowym, jednak zaznaczała, że dotychczasowe formy edukacji w tym zakresie są dla nich zbyt mało angażujące i zbyt tradycyjne, typowe, nudne.

Diagnozy ujawniły także poważne problemy związane z brakiem infrastruktury kulturalnej, co ciekawe, nie tylko w małych miejscowościach. Młodzież wielokrotnie wskazywała na niedostatek miejsc dedykowanych ich potrzebom, takich jak kluby młodzieżowe, sale widowiskowe czy przestrzenie rekreacyjne. Często podkreślano także brak odpowiedniego wyposażenia tych przestrzeni, co ogranicza możliwości organizowania warsztatów artystycznych, koncertów czy innych form aktywności. Problem ten szczególnie dotyka terenów wiejskich, gdzie dostęp do kultury jest dodatkowo utrudniony przez rozproszenie osadnictwa oraz brak środków na rozwój lokalnych instytucji kulturalnych. Ponadto, co już było specyficzne dla mniejszych miejscowości, trudności w dostępie do kultury pogłębiają ograniczenia transportowe i komunikacyjne, które skutecznie utrudniają udział w wydarzeniach organizowanych poza ich miejscowościami. Brak komunikacji publicznej, szczególnie w godzinach popołudniowych i wieczornych, był jednym z najczęściej wymienianych barier na terenach wiejskich w tradycyjnie rozumianym (nie-wirtualnym) uczestnictwie w kulturze. Problem ten dotyczy także braku skoordynowania działań instytucji kulturalnych z realiami życia młodych ludzi, którzy nie mogą pozwolić sobie na dalekie podróże, szczególnie wieczorami. Bariery logistyczne wpływają również na integrację społeczną i ograniczają możliwości nawiązywania kontaktów z rówieśnikami spoza ich najbliższego otoczenia.

Pomimo tych barier, młodzież wykazuje otwartość i chęć do zaangażowania się w działania kulturalne, jeśli te są atrakcyjnie zaprojektowane i dobrze skomunikowane. Diagnozy ujawniły, że młodzi ludzie często odczuwają brak zrozumienia ze strony dorosłych, co wpływa na ich motywacje do angażowania się w inicjatywy kulturalne, a oznacza najczęściej brak zaangażowania. W części diagnoz wskazano, że młodzi ludzie często nie identyfikują się z istniejącymi wydarzeniami kulturalnymi, które są skierowane głównie do dzieci lub dorosłych. Młodzież podkreśla potrzebę organizacji warsztatów, zajęć i wydarzeń łączących tradycję z nowoczesnością, takich jak gry terenowe, warsztaty komiksowe czy projekty edukacyjne z użyciem nowych technologii. Wielu uczestników diagnoz wyraziło zainteresowanie warsztatami tematycznymi, w tym muzycznymi, teatralnymi, plastycznymi czy komiksowymi. W niektórych miejscowościach aprobatę zyskały także propozycje wyjazdów edukacyjnych, szczególnie te, które pozwalałyby młodym ludziom poznawać historię i kulturę własnego regionu w bardziej interaktywny sposób, na przykład poprzez wspomniane już gry terenowe lub wycieczki studyjne. Młodzi ludzie podkreślali potrzebę większego wsparcia i uwagi, szczególnie w zakresie realizacji ich pomysłów, które są często odbierane jako zbyt idealistyczne lub trudne do wykonania. Mimo to – jak przyznawały same diagnozy – młodzież wykazywała chęć współpracy i otwartość na rozmowy.

Kolejnym istotnym wnioskiem płynącym z diagnoz jest potrzeba lepszego promowania istniejących inicjatyw. Wielu młodych ludzi przyznało, że często nie mają

wiedzy o wydarzeniach czy projektach odbywających się w ich okolicy, nie znają oferty miejscowych domów kultury, nie mają świadomości, jakie możliwości stwarzają im lokalne ośrodki kultury. Wielu respondentów podkreślało, że informacje o wydarzeniach kulturalnych często nie docierają do nich w odpowiedni sposób, co sprawia, że nawet dostępne działania nie są w pełni wykorzystywane. Popularnym kanałem informacyjnym pozostają media społecznościowe, które nie są wystarczająco wykorzystywane do promocji działań skierowanych do młodzieży. Należy jednak pamiętać, że współczesne narzędzia medialno-komunikacyjne, za pomocą których można komunikować się z młodzieżą, zmieniają się niezwykle szybko. Jeśli dla niektórych instytucji miarą współczesności będzie prowadzenie profilu na Facebooku, to z przekazem do młodzieży nie uda się dotrzeć. Komunikacja, która nie dociera do młodzieży lub nie jest dla niej atrakcyjna, prowadzi do zmarnowania potencjału lokalnych instytucji kultury oraz osłabienia ich więzi z młodym pokoleniem.

Rekomendacje

Wnioski z diagnoz wskazują na kilka kluczowych kierunków działań. Przede wszystkim konieczne jest **inwestowanie w rozwój infrastruktury kulturalnej**, która będzie dostosowana do potrzeb młodzieży, zarówno pod względem wyposażenia, jak i dostępności. Jedną z najczęściej powtarzających się w diagnozach potrzeb jest stworzenie miejsc, które młodzi ludzie mogliby traktować jako swoje przestrzenie spotkań, integracji i rozwoju. Takie miejsca jak kluby młodzieżowe, świetlice czy plenerowe strefy rekreacyjne mogłyby być także mocnym wsparciem dla lokalnych instytucji kultury w realizacji różnorodnych działań kulturowych i projektów, które łączyłyby edukację z zabawą i integracją społeczną. Innym aspektem warty rozważenia przy organizacji zwłaszcza większych wydarzeń kulturalnych, jest **organizacja na terenach wiejskich wsparcia logistycznego** – organizacji transportu na wydarzenia i wyjazdy integracyjne.

Komunikacja skierowana do młodzieży powinna być prowadzona w sposób wielokanałowy i dostosowany do preferencji tej grupy wiekowej, dlatego tak ważne jest **zwiększenie dostępności informacji o projektach kulturalnych przez media społecznościowe i aplikacje mobilne oraz dostosowanie przekazu, który będzie atrakcyjny dla młodzieży**. Kluczową rolę odgrywają tutaj media społecznościowe, takie jak w obecnej chwili Instagram, TikTok czy YouTube, które są naturalnym środowiskiem komunikacyjnym młodych ludzi. Ośrodki kultury powinny inwestować w atrakcyjne wizualnie treści – filmy, infografiki, zdjęcia czy relacje na żywo – które przyciągną uwagę i będą dostosowane do krótkiej formy przekazu preferowanej przez młodzież. Ciekawym rozwiązaniem jest także angażowanie samych młodych ludzi w tworzenie

treści promocyjnych, co nie tylko zwiększa ich poczucie odpowiedzialności za lokalne działania, ale również sprawia, że przekaz jest bardziej autentyczny i skuteczniejszy.

Równie ważne jest **tworzenie nowoczesnych programów edukacyjnych**, które łączą tradycyjne wartości z innowacyjnymi formami przekazu, takimi jak technologia cyfrowa. Młodzi ludzie podkreślali, że tradycyjne formy edukacji kulturowej są dla nich mało interesujące i niedostosowane do ich sposobu przyswajania wiedzy – rekomendację tą – jak każdą inną – należy traktować jako materiał do refleksji, zawsze w odniesieniu do konkretnego, mającego swoją odrębną specyfikę, kontekstu społecznego.

Ponadto, warto rozważyć systematyczne **wspieranie młodzieży w organizacji własnych projektów**, co nie tylko zaspokaja ich potrzeby, ale także buduje ich kompetencje społeczne i poczucie sprawczości. Zaangażowanie w tego typu projekty jest jednocześnie okazją do promowania wolontariatu i działań społecznych, budujących poczucie odpowiedzialności za lokalne środowisko.